

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КРАВЧЕНКО КАТЕРИНА АРКАДІВНА

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:81'243](430)(043.5)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В
СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Рівне – 2025

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
ТКАЧУК Станіслав Іванович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
професор кафедри професійної освіти та технологій
за профілями, декан факультету інженерно-
педагогічної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПАВЕЛКІВ Катерина Миколаївна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
професор кафедри іноземних мов;

кандидат педагогічних наук
ВАРГА Леся Іванівна,
Мукачівський державний університет,
доцент кафедри англійської мови, літератури з
методиками навчання.

Захист відбудеться 18 березня 2025 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 47.053.01 в Рівненському державному гуманітарному університеті за адресою: 33000, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті (<https://www.rshu.edu.ua>) та в бібліотеці Рівненського державного гуманітарного університету (33028, м. Рівне, вул. Пластова, 31).

Автореферат розіслано «17» лютого 2025 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. А. Гудовсек

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В епоху реформ і модернізацій усіх сфер суспільства особливо чітко простежується залежність якості освіти молодого покоління від професійної підготовки педагога, який володіє творчим мисленням, сучасними знаннями, новітніми технологіями навчання. Із розширенням міжнародної взаємодії, збільшенням інформаційних потоків зростають вимоги до фахівців, які володіють іноземними мовами. З огляду на це виникає потреба в модернізації підготовки педагогічних кадрів, її структури, змісту, технологій, організації. У кожній країні накопичено багатий досвід щодо підготовки майбутнього учителя, зокрема й іноземних мов, який може стати надбанням для іншої країни, що дасть змогу уникнути повторення помилок, розкрити нові підходи до розв'язання низки проблем, а також розвивати єдиний освітній простір.

Однією з ключових умов підвищення якості освіти є використання найкращих міжнародних освітніх практик. Однак це можливо лише за наявності освітнього середовища певного рівня, сформованої системи освіти, у межах якої відбувається формування широкого спектра освітніх програм з огляду на освітні інтереси особистості та можливості освітніх організацій і закладів освіти. Загалом сучасність характеризується формуванням і розвитком професійних зв'язків із закордонними партнерами, освоєнням світового досвіду у сфері вищої педагогічної освіти, залученням іноземних інвестицій і розширенням експорту освітніх послуг закладів вищої освіти (ЗВО).

Стратегічними нормативними документами, які окреслюють пріоритети розвитку системи підготовки учителя іноземної мови в Україні, є Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» (2020), внесені зміни до Законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Про повну середню загальну освіту (2020), зміст Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2015), положення Державних стандартів початкової освіти (2018) і базової середньої освіти (2020) та Концепції «Нова українська школа» (2016), Типових освітніх програм з іншомовної освіти (іноземна мова) для початкової освіти (2018) і для закладів загальної середньої освіти (2018), а також Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (2019) та інші нормативно-правові документи, що зумовлюють корективи змісту та власне процесу підготовки учителя іноземних мов у ЗВО в умовах світових та євроінтеграційних процесів.

Актуальність дослідження професійної підготовки майбутнього учителя іноземних мов (МУІМ) у Німеччині зумовлена необхідністю підвищення якості освітніх послуг та конкурентоспроможності випускників. У процесі інтеграції європейських освітніх стандартів та глобалізації освіти професійна підготовка учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини є надзвичайно актуальною. Німеччина як одна з провідних країн Європи в галузі освіти, має багату традицію та досвід у підготовці учителя, особливо у сфері викладання іноземних мов. Німецька модель підготовки учителя відома своєю ефективністю

та орієнтацією на практичну діяльність. Порівняльний аналіз систем підготовки учителя іноземних мов є важливим інструментом для виявлення сильних сторін та недоліків національних освітніх систем. Німецька система вищої освіти, яка зазнала значних трансформацій в останні десятиліття, пропонує цікавий досвід для дослідження. Професійна підготовка МУІМ є багатограним процесом, що потребує глибокого теоретичного обґрунтування та постійного вдосконалення.

Методологічними засадами дослідження є наукові пошуки, у яких відображено: філософські ідеї, що розкривають особливості сучасного мультикультурного суспільства (В. Гончаров, С. Шандрук, Джеймс А. Бенкс (J. Banks), Лілла Горват (L. Horváth), Ульріке Джесснер (U. Jessner), Тобіас Рінгайзен (T. Ringeisen) та ін.) і впливають на зміни в підготовці учителя іноземної мови у ЗВО; сучасні моделі освіти (О. Каніболоцька, Р. Клопов, Л. Мартинець, Л. Пуховська, О. Стойка та ін.); теоретичні погляди щодо компетентнісного підходу (В. Буренко, О. Дубасенюк, В. Редько, О. Сторонська та ін.), що розкривають уявлення про тенденції та чинники, які зумовлюють зміни в професійній підготовці педагога; методологія порівняльних досліджень як багатофакторних, багаторівневих, багатокритеріальних процесів, пов'язаних із загальною картиною стану освіти в сучасному світі (Н. Авшенюк, В. Безлюдна, С. Деркач, І. Забіяка, Н. Кадемія, С. Коваленко, О. Кучер, М. Леврінц, Н. Рокіцька та ін.); тенденції та основні шляхи оновлення європейської освіти та запозичення європейського досвіду у вітчизняну освіту (І. Бойчевська, І. Забіяка, І. Щербань та ін.); концепції модернізації педагогічної освіти та виховання (Г. Паньків, Т. Паска, В. Савіцька, О. Стойка та ін.), спрямовані на розуміння і пояснення особливостей модернізаційних процесів у вищій професійній і педагогічній освіті України, труднощів і ризиків їхнього протікання, а також впливу на професійну підготовку майбутнього учителя іноземних мов; теоретичні засади вищої іншомовної педагогічної освіти в мультикультурному суспільстві (Є. Спіцин, В. Черниш та ін.); особливості підготовки вчителя-філолога до навчання дорослих на базі освітніх закладів Великої Британії (Т. Григор'єва, С. Коваленко, М. Чикалова та ін.); упровадження позитивного досвіду викладання іноземної мови в закордонних закладах вищої освіти (М. Афонченко, В. Безлюдна, Н. Нітенко та ін.); специфіка практичної педагогічної підготовки майбутнього учителя іноземних мов у країнах Західної Європи (О. Сторонська, І. Хижняк та ін.). Водночас аналіз наукових джерел засвідчив, що професійна підготовка учителя іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини висвітлюється хаотично і не є предметом системного вивчення й узагальнення у вітчизняних наукових пошуках.

Проблема професійної підготовки педагога загалом та учителя іноземних мов, зокрема в системі вищої освіти Німеччини, була об'єктом дослідницьких візій деяких науковців (С. Амеліна, М. Афонченко, В. Базова, В. Безлюдна, І. Бойчевська, Л. Дяченко, Т. Козак, Н. Колесніченко, С. Король, К. Криворотько-Тайфур, Н. Рокіцька, Є. Спіцин, О. Сторонська, С. Ткачук, С. Боллвер (S. Ballweg), К. Блум (C. Blume), М. Гомолла (M. Gomolla), С. Лі (S. Lee), Л. Мюлер (L. Müller) та ін.). Праці дослідників у цій галузі не лише відображають теоретичні аспекти, а й спрямовані на вдосконалення педагогічних

підходів та методик навчання. Однак лише незначна кількість наукових пошуків, присвячених порівняльному аналізу систем підготовки учителя іноземної мови в Німеччині та Україні, відзначаються спрямованістю на розв'язання низки об'єктивних суперечностей, типових для підготовки майбутнього учителя іноземної мови в Україні, а саме між:

- потребою освітньої практики в новому педагогічному знанні щодо змін у підготовці учителя іноземних мов в умовах посилення міжкультурних та інтеграційних процесів, що характеризуються безперервністю та динамічністю, і недостатньою розробленістю цієї проблеми в педагогічній науці;

- міжнародними практиками підготовки учителя іноземних мов до професійної діяльності в лінгвально глобалізованому транснаціональному освітньому просторі та недостатністю використання у вітчизняній практиці іншомовної педагогічної освіти;

- потенційною можливістю використання німецького досвіду підготовки майбутнього учителя іноземної мови, зокрема, її ступеневості, змісту, форм, методів і засобів підготовки, та переважанням традиційних підходів щодо підготовки учителя іноземних мов у системі педагогічної освіти України.

Актуальність проблеми та відсутність комплексних наукових досліджень, які б відображали цілісно та системно сучасний німецький досвід підготовки учителя іноземних мов у системі вищої освіти задля виявлення ідей, які б сприяли суттєвому підвищенню якісного рівня підготовки учителя іноземних мов в Україні, потреба нівелювання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «**Професійна підготовка вчителя іноземних мов в системі вищої освіти Німеччини**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукової та науково-організаційної діяльності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини в межах науково-дослідної роботи «Актуальні питання іншомовної філології та лінгвометодики» (номер державної реєстрації 0111U007550). Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 15.11.2010 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 25.01.2011 р.).

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному аналізі професійної підготовки учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини задля запровадження прогресивного німецького досвіду в практику вітчизняної системи іншомовної педагогічної освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- 1) виявити й схарактеризувати тенденції розвитку вищої педагогічної освіти, що впливають на процес підготовки майбутнього учителя іноземної мови в Німеччині;

- 2) окреслити моделі й вимоги до підготовки майбутнього учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини;

3) проаналізувати провідні принципи, організаційно-педагогічні умови, методи та форми професійної підготовки майбутнього учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини;

4) визначити та схарактеризувати перспективні напрями застосування прогресивних ідей досвіду професійної підготовки майбутнього учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини в умовах реформування вітчизняної системи іншомовної педагогічної освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини.

Предмет дослідження – зміст, структура й організація професійної підготовки майбутнього учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів дослідження: *понятійно-термінологічний та порівняльний методи* аналізу, синтезу та узагальнення, що забезпечують вивчення правових документів і нормативних актів Федеративної Республіки Німеччини, які визначають концептуальну основу розвитку професійної підготовки учителя іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини; *теоретичний аналіз і синтез* філософської та науково-педагогічної літератури, нормативних документів, інформації, представленої на офіційних сайтах ЗВО Німеччини та України; *історико-ретроспективний та історико-генетичний методи*, що забезпечують ретроспективний аналіз становлення і розвитку професійної підготовки учителя іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини; *системно-аналітичний, статистичний і структурно-порівняльний аналіз* у часі та просторі, що уможлиблює визначити основні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти, які впливають на процес підготовки майбутнього учителя іноземної мови в Німеччині, а також дає змогу оцінити ефективність розвитку професійної підготовки учителя іноземної мови в Німеччині; *метод екстраполяції та цільовий метод*, які забезпечують визначення напрямів застосування прогресивних ідей німецького досвіду професійної підготовки МУІМ у системі вітчизняної іншомовної педагогічної освіти.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що:

- *уперше* здійснено цілісний аналіз специфіки професійної підготовки учителя іноземної мови в Німеччині; схарактеризовано тенденції розвитку вищої педагогічної освіти, що впливають на процес підготовки учителя іноземної мови в Німеччині (вплив асиміляційних та інтеграційних процесів на розвиток вищої педагогічної освіти; посилення інтернаціоналізації підготовки учителя іноземної мови; забезпечення європейського, глобального та міжкультурного виміру в розробці програм підготовки МУІМ в системі вищої освіти Німеччини; вивчення нових пріоритетів і цінностей вищої педагогічної освіти; урахування інноваційних викликів, пов'язаних з інклюзивністю, цифровізацією та соціальною відповідальністю; урахування цілей відповідних форм і типів шкіл у розробленні навчальних планів у галузі підготовки МУІМ); виокремлено та схарактеризовано структурні та змістові особливості підготовки учителя іноземної мови в Німеччині як сукупність складників: *організаційно-*

управлінського (організаційно-педагогічні умови та принципи підготовки МУІМ, вимоги та критерії щодо вступу на бакалаврат з педагогічних спеціальностей), *освітнього* (освітні програми, методи, засоби, форми навчання, контроль в освітньому процесі), *контрольно-атестаційного* (умови допуску до Першого та Другого Державного іспиту, вимоги, критерії та особливості захисту підсумкових проєктів); подано комплексну порівняльну характеристику професійної підготовки учителя іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини та України;

- на основі компаративного аналізу професійної підготовки учителя іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини *актуалізовано* можливість екстраполяції позитивного німецького досвіду в український освітній простір (механізми підвищення якості підготовки МУІМ, оновлення та оптимізація освітніх програм, посилення практичного складника підготовки шляхом запровадження спеціалізованої практико-зорієнтованої магістратури-стажування замість чинної академічної, стимулювання інноваційної активності суб'єктів освітнього процесу у ЗВО, розвиток академічної мобільності);

- *уточнено* вектори порівняльного аналізу систем підготовки МУІМ у Німеччині та Україні, зокрема подібності і відмінності між програмами підготовки учителя іноземної мови в Україні та Німеччині з позиції: основних характеристик (статус навчальної програми, тривалість програми, статус курсів, обов'язкова практика в школі, вимоги до кількості кредитів ECTS); лінгвістичної компетентності; педагогічної компетентності; загальної компетентності в галузі знань; відповідності європейським стандартам підготовки учителя іноземної мови та викладання іноземної мови;

- *розроблено* науково-методичні рекомендації щодо врахування передового досвіду Німеччини в удосконаленні вітчизняної системи підготовки учителя іноземної мови для посилення інтеграції української системи підготовки МУІМ на *європейському* рівні, її удосконалення на *державному* рівні та на рівні *університетів, кафедр*;

- *подальшого розвитку* набули теоретико-практичні аспекти професійної підготовки майбутнього учителя іноземних мов, проблема стандартизації вітчизняної системи вищої іншомовної педагогічної освіти.

Практичне значення результатів дослідження. На основі аналізу концептуальних моделей і практик професійної підготовки учителя іноземних мов у Німеччині розроблено методичні рекомендації «Використання досвіду системи вищої освіти ФРН у підготовці вчителів іноземних мов» щодо модернізації вітчизняної вищої іншомовної педагогічної освіти шляхом екстраполяції прогресивного німецького досвіду.

Наявні в дисертаційному дослідженні положення, висновки та бібліографічна база розширюють коло наукових досліджень щодо проблеми професійної підготовки учителя іноземних мов. Аналіз, систематизація та узагальнення теоретичного матеріалу дослідження відображено в структурі та змісті навчальних планів і програм професійної підготовки учителя іноземних мов, а також програм дисциплін «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності» та виробничої педагогічної практики; у підготовці та проведенні

лекцій, семінарів та курсів вільного вибору студента з проблем інтеграції вітчизняної вищої освіти у європейський освітній простір та з порівняльної педагогіки.

Здобуті результати дослідження можуть бути корисними науковцям та науково-педагогічним кадрам, які займаються проблемами вищої освіти, а також для студентів та викладачів, які беруть участь у європейських програмах обміну та академічної мобільності.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1833/01 від 27.11.2024 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/41.2 від 22.11.2024 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка № 16 від 21.11.2024 р.), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 276 від 29.11.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати здобуті автором самостійно. У публікації [5] – особистий внесок полягає у виокремленні особливостей впливу VR й AR-технологій на розвиток творчого мислення здобувачів освіти (0,21 авт. арк.); у праці [7] – визначено особливості та спільні аспекти Стратегії просування цілей сталого розвитку для університетів в Україні та Німеччині (авторський внесок становить 0,3 авт. арк.); у публікації [8] – схарактеризовано, які цифрові ресурси та технології використовуються в освітньому середовищі українських ЗВО, та визначено ефективність їхнього застосування (авторський внесок – 0,21 авт. арк.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися та здобули позитивну оцінку на науково-практичних конференціях, а саме:

– *міжнародних конференціях* – «Сучасна іншомовна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2014, 2015), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015), «Scientific achievements of contemporary society» (London, 2024), «Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці» (Київ, 2024), «Інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір» (Київ, 2024), «World conference on future innovations and sustainable solutions» (Седльці, Республіка Польща, 2024), «Проблеми та інновації професійної і технологічної освіти: реалії, досвід, перспективи» (Чернігів, 2024), «Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche» (Болонья, Італія, 2024).

Основні положення та результати дослідження обговорювалися й були схвалені на засіданнях кафедри професійної освіти та технологій за профілями та кафедри іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2012–2024 р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 25 наукових працях (із яких 22 – одноосібні), 8 – відображають основні результати дисертації (з них – 1 стаття у зарубіжному науковому виданні), 12 – мають апробаційний характер, 5 – додатково розкривають результати роботи.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел (328 найменувань, з них 208 – іноземними мовами), додатків (12 на 60 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 326 сторінок, з них 207 – основний текст. Роботу ілюстровано 26 таблицями та 4 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми та вказано на її зв'язок з науковими програмами, планами та темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення здобутих результатів; подано інформацію про впровадження, апробацію та опублікування результатів дослідження; вказано відомості про структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі «Становлення та розвиток вищої педагогічної освіти Німеччини»** здійснено аналіз у часі й просторі характерних рис та особливостей організації вищої педагогічної освіти Німеччини (зокрема й особливості її організації в різних федеральних землях). На основі аналізу актуалізованої літератури, критичного осмислення та наукового обґрунтування теоретичних положень дослідження визначено сучасні тенденції професійної підготовки учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини.

На основі здійсненого аналізу наукової літератури встановлено, що усі реалізовані нині моделі вищої педагогічної освіти Німеччини за своєю організаційною формою розділено на інтегровану і послідовну (багаторівневу).

З'ясовано, що німецькі освітні програми підготовки МУІМ проєктуються на основі добору завдань, спрямованих на аналіз компетентностей, і пропонують способи їхнього формування, а зміст сприяє розв'язанню конкретних завдань і розвитку компетентності. У німецьких освітніх програмах підготовки МУІМ є різні цикли навчальних предметів. *Обов'язкові дисципліни* (обов'язкові курси для студентів усіх факультетів) – освітні предмети, які забезпечують цілісність професійної підготовки МУІМ за умов глобалізації, цифровізації, мультикультуралізму та міжкультурної взаємодії, зокрема: дисципліни, орієнтовані на виховання толерантності майбутнього педагога («Cultural Studies», «Religion», «Tradition, Kultur und Geschichte», «Die Selbständigkeit in Globalization», «Kompetenzen für die Zukunft»); дисципліни психолого-педагогічного блоку («Psychologie», «Pädagogik», «Didaktik», Europadidaktik), метою яких є набуття певного обсягу теоретичних знань у галузі педагогіки та психології, формування вмінь їхнього застосування під час розв'язання різних професійних ситуацій. У другому циклі предметів (вибіркові дисципліни) найчисленнішу групу становлять курси, спрямовані на формування лінгвометодичних і мультикультурних знань студентів («Linguistischer und methodologischer Workshop», «Professionelle Kommunikation in einer Fremdsprache», «Grundthemen Interkultureller Pädagogik», «Social School Work in Europe», «Werte im Interkulturellen Dialog»; «Multikulturelle Klassenzimmer»); дисципліни, спрямовані на вдосконалення мовної підготовки студентів, формування навичок роботи в білінгвальних класах («Wie viel Grammatik braucht

der Mensch – oder welche?», «Sprachförderung für Kinder mit Migrationshintergrund», Didaktische Modelle und Methoden des Deutsch – als – Fremdsprachen – und Deutsch – als – Zweitsprachenunterrichts»; «Theorien des Erst- und Zweitspracherwerbs»; «Individuelle Sprachförderung»; «Möglichkeit einer Erziehung zur Mehrsprachigkeit»).

Виявлено й схарактеризовано тенденції розвитку вищої педагогічної освіти, характерні для процесу підготовки МУІМ: вплив асиміляційних та інтеграційних процесів у мультикультурному суспільстві на розвиток вищої педагогічної освіти; посилення інтернаціоналізації підготовки МУІМ у ЗВО; забезпечення європейського, глобального та міжкультурного виміру в розробці програм підготовки МУІМ у системі вищої освіти Німеччини; вивчення нових пріоритетів і цінностей вищої педагогічної освіти та оновлення освітніх програм підготовки МУІМ з огляду на мультикультуралізм німецької шкільної освіти; урахування інноваційних викликів, пов'язаних з інклюзивністю, цифровізацією та соціальною відповідальністю; урахування цілей відповідних форм і типів шкіл у розробці навчальних планів МУІМ та забезпечення педагогічної компетентності з позиції предмета (іноземної мови) та дидактики.

У другому розділі **«Організаційно-педагогічні засади підготовки вчителів іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини»** визначено ключові принципи та організаційно-педагогічні умови підготовки учителя іноземних мов у ЗВО Німеччини; розглянуто ключові особливості змісту та контролю підготовки майбутнього учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини; визначено основні специфічні методи і форми навчання в німецькій моделі підготовки МУІМ.

У межах дослідження здійснено спробу узагальнити ключові тенденції організації навчання учителя іноземних мов у ЗВО та виокремити провідні принципи їх практичної реалізації. Визначальним принципом дисциплінарної та змістової побудови програм навчання є комплексна міждисциплінарність, що базується на ідеях мультикультуралізму, мультилінгвізму, академічної мобільності, освітньої автономії, безперервної освіти. Технологізація в німецькій моделі підготовки учителя іноземної мови реалізується в межах конгруентного застосування інноваційних і традиційних педагогічних технологій. Німецька система вищої педагогічної освіти постулює виняткову важливість практико зорієнтованого навчання майбутнього учителя іноземних мов у ЗВО.

Система контролю у ЗВО Німеччини є багаторівневою і містить різноманітні форми оцінювання освітньої успішності МУІМ – іспити, тестування, написання методичних і наукових робіт, виконання практичних завдань. Застосовуються різні рівні оцінювання – від формувальних екзаменів до підсумкових, що дає змогу оцінювати стан сформованості професійних компетентностей МУІМ на будь-якому етапі навчання у ЗВО та під час референдаріату. Важливими аспектами є впровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS), яка спрощує порівняння досягнень між країнами та освітніми установами.

З метою організації знанневої підготовки студента у німецьку модель підготовки МУІМ вбудовано лекції-візуалізації, проблемні лекції, бінарні лекції,

лекції-пресконференції. На практичних заняттях побутує атмосфера активності, практико-зорієнтованості, квазіпрофесійності, міждисциплінарності, яка досягається на основі використання методів мікрвикладання, який реалізовується в таких формах як мікрозаняття та шкільний мікроурок; Team-Teaching (партнерське командне навчання, діалогічне викладання, командне навчання, моніторингове командне навчання, паралельне командне навчання, диференційоване командне навчання, альтернативне командне навчання) та кейс-стаді (case study).

Німецька модель підготовки спрямовується на опанування та застосування цифрових технологій безпосередньо в професійній діяльності учителя іноземних мов (навчальні подкасти, ВІК-технології, лінгвістичні корпуси, відкриті матеріали в мережі «Інтернет»). Німецька модель підготовки МУІМ передбачає використання різноманітних цифрових ресурсів, серед яких: програми для роботи зі звуком (Audacity і MAGIX Audio Cleaning Lab); популярні месенджери (Telegram, Viber, WhatsApp та інші) і функціональні сервіси для організації електронного навчання (Google Classroom, Google Hangouts, Zoom, FreeConferenceCall, EzTalks, Skype та ін.); міжнародні електронні платформи (TeachingEnglish, The English Channel, Future Learn та ін.); відкриті інтернет-ресурси, які містять методичні матеріали для планування уроків іноземної мови (EFL Magazine, Visual English School, ESL Library, Onestopenglish, Lessonstream, Thoughtco та ін.); програми аналізу текстів та редактори текстів (Microsoft Office Word, Notepad); програми для структурування матеріалів (Microsoft Access та MySQL); системи оптичного розпізнавання символів (OCR) тощо.

Форми організації міжкультурної підготовки МУІМ охоплюють лекції; семінари та колоквиуми; різноманітні види практик (практика на професійну придатність, практика-орієнтування, семестрова практика, референдаріат (практика під керівництвом наставника) використовуються для розширення практичних умінь.

У третьому розділі «**Порівняльний аналіз систем підготовки майбутніх вчителів іноземних мов у Німеччині та Україні**» схарактеризовано особливості підготовки учителя іноземних мов у закладах вищої освіти України; здійснено порівняльно-педагогічний аналіз систем підготовки МУІМ у Німеччині та Україні, визначено перспективи впровадження в Україні позитивного досвіду підготовки учителя іноземних мов у Німеччині.

На основі здійсненого аналізу нормативно-правових і стратегічних документів, освітніх стандартів та інших фахових напрацювань щодо дискурсу правового й наукового освітнього поля України виокремлено низку орієнтирів модернізації, яких потребує вітчизняна система підготовки учителя іноземної мови. Встановлено, що у змісті підготовки МУІМ у Німеччині та Україні існують спільні та специфічні риси й характеристики. Ціла низка істотних відмінностей у німецькій системі іншомовної педагогічної освіти має позитивний характер і може успішно застосовуватися за умов української дійсності.

Визначено вектори порівняльного аналізу систем підготовки МУІМ у Німеччині та Україні, зокрема подібності й відмінності між програмами підготовки учителя іноземної мови в Україні та Німеччині з позиції: основних

характеристик (статус навчальної програми, тривалість програми, статус курсів, обов'язкова практика в школі, вимоги до кількості кредитів ECTS); лінгвістичної компетентності; педагогічної компетентності; загальної компетентності в галузі знань; відповідності європейським стандартам підготовки учителя іноземних мов і викладання іноземної мови.

Розкрито потенціал урахування передового досвіду Німеччини в удосконаленні вітчизняної системи підготовки учителя іноземної мови для посилення інтеграції української системи підготовки майбутнього учителя іноземної мови на європейському рівні, її удосконалення на державному рівні та на рівні університетів, кафедр.

ВИСНОВКИ

Успішний розвиток професійної підготовки МУІМ в Україні пов'язаний з процесом її інтеграції у європейський освітній простір, успіх якої залежить від низки чинників, одним із яких є аналіз сучасних тенденцій розвитку європейської системи підготовки педагогічних кадрів, зокрема й досвіду Німеччини, з позиції сучасних наукових підходів. Виявлені внаслідок проведеного дослідження тенденції та особливості професійної підготовки учителя іноземних мов у Німеччині дають змогу оцінити рівень її розвитку, здійснити порівняльний аналіз німецької та української освітніх системи, виявити позитивний німецький досвід, який доцільно екстраполювати в українську систему вищої педагогічної освіти.

Проведене дослідження професійної підготовки учителя іноземних мов в системі вищої освіти Німеччини уможливило зробити такі висновки:

1. Узагальнено, що у Європі загалом і в Німеччині зокрема підготовка учителя іноземних мов здійснюється в різноманітних соціальних, культурних та освітніх контекстах, які забезпечуються різними методами навчання та організаційної структури. Суттєві зміни в суспільстві, глобалізаційні та інтернаціоналізаційні процеси по-новому актуалізують питання щодо пріоритетів у вищій іншомовній педагогічній освіті. Виявлено й схарактеризовано тенденції розвитку вищої педагогічної освіти, що характерні для підготовки МУІМ: вплив асиміляційних та інтеграційних процесів у мультикультурному суспільстві на розвиток вищої педагогічної освіти; посилення інтернаціоналізації підготовки МУІМ у ЗВО; забезпечення європейського, глобального та міжкультурного виміру у розробці програм підготовки МУІМ у системі вищої освіти Німеччини; вивчення нових пріоритетів і цінностей вищої педагогічної освіти й оновлення освітніх програм підготовки МУІМ з огляду на мультикультуралізм німецької шкільної освіти; урахування інноваційних викликів, пов'язаних з інклюзивністю, цифровізацією, соціальною відповідальністю; урахування цілей відповідних форм і типів шкіл у розробці навчальних планів МУІМ і забезпечення педагогічної компетентності здобувача освіти з позиції предмета (іноземної мови) та дидактики.

2. Встановлено, що в усіх федеральних землях Німеччини підготовка МУІМ здійснюється в університетах або еквівалентному закладі вищої освіти, охоплюючи періоди практичної підготовки та практичної підготовки в

шкільному середовищі. Усі реалізовані нині моделі вищої педагогічної освіти Німеччини за своєю організаційною формою розділено на інтегровану та послідовну (багаторівневу). Послідовній (багаторівневій) моделі підготовки майбутнього учителя іноземних мов властива двоступенева система підготовки – «бакалавр – магістр». Перша – фаза бакалаврату (Bachelor-Stufe) – охоплює шість навчальних семестрів для освоєння двох пріоритетних предметів, а також додаткових предметів за вибором здобувача. Нею передбачено опанування студентом теоретичної частини (1800 год) з предметів із циклу «Дидактика» (Bildungswissenschaften), проходження курсу з предметів спеціалізації випускника (мінімум з двох – один предмет із циклу обов'язкових предметів, а інший – із додаткових) і відвідування 12-тижневої навчальної ознайомчо-дослідницької практики в школі, що становитиме в сумі для одного студента 2700 год.

Друга фаза (Vorbereitungsstudium) передбачає поєднання практичної підготовки в безпосередній викладацькій діяльності в школі за керівництва ментора (тьютора) з вивченням педагогічних дисциплін під час лекцій, практичних занять, групової роботи. Цей період професійної підготовки майбутнього учителя у Німеччині називається підготовчою службою (референдаріат), а її основною метою є поглиблена підготовка референдаріїв до педагогічної діяльності шляхом відвідування занять навчального семінару, а також проведення навчальних уроків за керівництва викладача-наставника і ретельного аналізу спільних занять.

Перевагою третьої фази є можливість самостійного викладання уроків та отримання заробітної плати. Під час практики референдарієві виплачують матеріальну допомогу (нім. die Unterhaltsbeihilfe). Навчання другого ступеня завершує Другий Державний іспит (Zweite Staatsprüfung), який проходить у формі співбесіди в усній формі, відкритих підсумкових уроків, а також оцінки педагога-наставника, закріпленого за референдарієм адміністрацією школи.

Особливістю інтегрованої моделі підготовки учителя у Німеччині є запровадження принципово нової практичної фази на «професійну придатність» майбутнього учителя, яка вже стала в багатьох федеральних землях Німеччини необхідною умовою для зарахування до ЗВО. У межах інтегрованої моделі підготовки учителя іноземної мови в Німеччині («бакалаврат – магістратура») на першому рівні здобувачі вищої освіти вивчають два предмети спеціалізації, дидактику і предмети педагогічного циклу, а також передбачається проходження різних видів практики. Особливістю інтегрованої моделі підготовки учителя є виражена професійна спрямованість з 1 семестру навчання (студенти зобов'язані під час навчання пройти 3 види практики та один практичний семестр). Підготовка учителя в межах інтегрованої моделі передбачає складання Першого Державного іспиту, який і дає право на проходження другої фази підготовки – референдаріату, термін якого для всіх типів шкіл становить 21 місяць.

3. Виокремлено та схарактеризовано структурні та змістові особливості підготовки учителя іноземної мови в Німеччині як сукупність складників: *організаційно-управлінського* (організаційно-педагогічні умови та принципи підготовки учителя іноземних мов, вимоги та критерії щодо вступу на бакалаврат

з педагогічних спеціальностей), *освітнього* (освітні програми, методи і засоби, форми навчання, контроль в освітньому процесі), *контрольно-атестаційного* (умови допуску до Першого та Другого Державного іспиту, вимоги, критерії та особливості захисту підсумкових проєктів).

Аналіз професійної підготовки учителя іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини дав змогу узагальнити та докладно розглянути певні аспекти. Зокрема, в *організаційно-управлінському складнику*: зміщення акценту в питаннях якості підготовки учителя іноземних мов з національного на загальноєвропейський рівень; визначальним у дисциплінарній і змістовій побудові програм навчання є комплексна міждисциплінарність, що базується на ідеях мультикультуралізму, мультилінгвізму, академічної мобільності, освітньої автономії, безперервної освіти; технологізація професійної підготовки майбутнього учителя іноземної мови, що реалізується в межах конгруентного застосування інноваційних і традиційних педагогічних технологій; практична зорієнтованість навчання майбутнього учителя іноземних мов у ЗВО, що знаходить практичне втілення в концепті дуального навчання, програмах академічної мобільності й обов'язковості рефендаріату; забезпечення педагогічної підтримки майбутнього учителя іноземних мов.

В *освітньому складнику*: розроблення та реалізація структурованих освітніх програм підготовки учителя іноземних мов, які відповідають сучасним вимогам міжкультурності та мультикультурності; становлення структуризації навчання та спрощення контролю досягнень майбутнього учителя іноземних мов у закладах вищої освіти Німеччини; розроблення і реалізація структурованих освітніх програм підготовки учителя іноземних мов за модульним принципом (професійний, лінгвістичний, педагогічний та особистісний блоки); реалізація активних, інтерактивних та інноваційних методів навчання, які застосовуються в межах традиційних (лекції, семінари) та інноваційних (колоквіуми, вебдебати, вебконференції, вебквести, різні види практик, програми академічного обміну тощо) формах організації освітньої діяльності майбутнього учителя іноземних мов; цифровізація підготовки майбутнього учителя іноземних мов, що передбачає звернення до навчальних подкастів, ВІК-технологій, лінгвістичних корпусів та інших відкритих матеріалів у мережі Інтернет.

Тенденціями розвитку *контрольно-атестаційного складника* є: уніфікація вимог до майбутнього учителя іноземних мов у Німеччині в межах Болонського процесу; наявність уніфікованих ключових методик оцінки для бакалаврських і магістерських програм (модульний контроль, різні види практик (наприклад, практика на профпридатність, практика-орієнтування), сертифікати та звіти за семестр, Державний іспит, рефендаріат, педагогічне портфоліо, письмовий іспит, усне опитування з фаху, усне опитування з предметної дидактики).

4. На основі узагальнення результатів дослідження розкрито потенціал урахування передового досвіду Німеччини в удосконаленні вітчизняної системи підготовки учителя іноземної мови для посилення інтеграції української системи підготовки майбутнього учителя іноземної мови на *європейському* рівні, її удосконалення на *державному* рівні та на рівні *університетів, кафедр*.

На європейському рівні: створення міжнародних мереж для забезпечення

МУІМ міжкультурними, міжнародними й інклюзивними цінностями; удосконалення системи перезарахування кредитів ЄКТС; створення європейського диплома учителя іноземних мов; створення колекції навчальних матеріалів, відкритих освітніх ресурсів, методичних рекомендацій і прикладів найкращих практик підготовки ВІМ; спрямованість підготовки МУІМ на реалізацію гендерної перспективи та перспективи різноманітності, упровадження цифрової та динамічної версії загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти; розширення змісту підготовки МУІМ на основі ключових цінностей транснаціональної освіти; підвищення професійної ідентичності ВІМ.

Оптимізація вітчизняної системи підготовки МУІМ на *державному рівні*: формулювання низки рекомендацій для розроблення змістовної частини Стандартів вищої освіти України; запровадження нової практичної фази на виявлення схильностей до професії вчителя (як у Німеччині *Eignungspraktikum*); трансформація підготовки МУІМ у більш практично зорієнтовану за рахунок збільшення педагогічних і виробничих практик, створення мережі ЗЗСО – партнерів ЗВО, що беруть участь у моделюванні освітньо-професійної програми в частині практичної та методичної підготовки ВІМ; розв’язання проблеми відсутності спеціальності та кваліфікації у вітчизняній системі бакалаврату шляхом збільшення обсягу практичної підготовки студента на базі школи, реалізація спеціалізованої практико зорієнтованої магістратури-стажування замість чинної академічної; упровадження більшої кількості та збільшення обсягу педагогічних курсів, що фокусуються на методичних питаннях у багатовимірному світі, різних стратегій і методів викладання для учнів різних вікових груп або з особливими освітніми потребами чи різними стилями навчання; посилення практичного складника підготовки МУІМ завдяки запровадженню практичного семестру на 1-ій фазі навчання (бакалаврат) та запровадження 2-ї фази – референдаріату; моделювання програми адаптації молодих фахівців у школі, підготовка маршрутної карти «школи молодого педагога», що дасть змогу створити умови для «закріплення» молодого педагога і його успішної професійної реалізації.

Вітчизняним *університетам і кафедрам*, що відповідають за професійну підготовку МУІМ, необхідно: чітко вибудувати навчальний план з підготовки МУІМ, особливо щодо організації педагогічних практик у різних ЗЗСО; збільшити кількість практичних дисциплін; повернутися до комплексної ідеї професійно орієнтованої підготовки МУІМ з усіх дисциплін навчального плану; забезпечити використання на заняттях з методики шкільних НМК з мови для різних категорій учнів; забезпечити досягнення цілей і завдань кожного виду практики; визнати керівництво педагогічною практикою силами викладачів ЗВО найрезультативнішим видом підготовки здобувача вищої освіти до майбутньої діяльності; забезпечити інтенсифікацію освітнього процесу в період педагогічних практик завдяки правильному добору викладачів спеціальних кафедр.

Подальші перспективи дослідження можуть бути пов’язані із системним та порівняльним аналізом особливостей та тенденцій підготовки майбутнього

учителя іноземних мов у країнах, які посідають провідні позиції у світі; виявленням та узагальненням прогресивного досвіду професійної підготовки учителя іноземної мови в Україні, що буде сприяти покращенню якості вищої іншомовної педагогічної освіти та підвищенню рівня у світових рейтингах вищої освіти, зокрема й педагогічної.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Публікації у наукових фахових виданнях України

1. Кравченко К. Європейський, глобальний та міжкультурний вимір у розробці програм підготовки учителів іноземних мов в системі вищої освіти Німеччини. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 77. Том 2. С. 230–235. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/77_2024/part_2/35.pdf
2. Кравченко К. А. Дуальне навчання як концепт професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 74. С. 147–152. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2024/74/29.pdf>
3. Кравченко К. А. Особливості історичного розвитку вищої педагогічної професійної освіти Німеччини. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2010. Ч. 2. С. 315 – 323. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/issue/view/11365>
4. Кравченко К. А. Особливості змісту та контролю підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2012. Ч. 2. С. 139–144. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/issue/archive/2>
5. Ткачук С. І., Кравченко К. А., Кравченко Т. В. Вплив віртуальної та доповненої реальності на розвиток творчого мислення та інноваційних здібностей здобувачів освіти. *Академічні візії*. 2024. № 29. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/972>
6. Kravchenko K. Specific features of the system of professional training of future foreign language teachers in Germany. *Social Work and Education*. 2024. Vol. 11 (Number 2). P. 281–291. URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/309836> ISSN 2520-6451 e-ISSN 2520-6230
7. Ткачук С. І., Кравченко, К. А. Стратегія просування цілей сталого розвитку: виклик для університетів України та Німеччини. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 8. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/162>

Опубліковані праці у наукових періодичних виданнях інших держав

8. Kravchenko K., Kravchenko T., Maiatina N., Huda O., Lysetskyi B. Digital Resources and Technologies for Improvement of Educational Process in Ukraine. *Futurity Education*. 2024. Vol. 4 (Number 2). P. 4–28. URL: <https://futurity-education.com/index.php/fed/article/view/302>

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Кравченко К. А. Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземної мови як проблема педагогічного дослідження. *Нова педагогічна думка*. 2012. Вип. 1. С. 282–284.

10. Кравченко К. А. Використання мультимедійних технологій у навчанні іноземної мови студентів гуманітарних спеціальностей педагогічного вузу. *Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної: матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції* (Полтава, 14–15 травня 2010 р.). Полтава: Полтавський літератор, 2010. С. 262–264.

11. Кравченко К. А. Форми навчання в німецькій моделі підготовки майбутніх вчителів іноземної мови. *Сучасна іношомовна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (Умань, 16 жовтня 2014 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. С. 148–151. URL: <https://fld.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/mat-konf-do-druku-20141.pdf>

12. Кравченко К. А. Інновації в підготовці майбутніх учителів іноземної мови у вищих навчальних закладах України. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції* (Суми, 26–27 березня 2015 р.). Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 28–31.

13. Кравченко К. А. Особливості організації та проведення практичної підготовки вчителів іноземних мов у ФРН. *Сучасна іношомовна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи: матеріали II міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (Умань, 2 листопада 2015 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. С. 149–151.

14. Кравченко К. А. Lehrer - ein anspruchsvoller Beruf. Kernkompetenzen des modernen Lehrers. *Мова, освіта, культура: античні цінності – сучасне застосування: матеріали міжнародного дискусійного форуму* (Умань, 19–20 травня 2016 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 145–148.

15. Кравченко К. А. Екстраполяція німецького досвіду використання інформаційних технологій у підготовці вчителів іноземних мов в Україні. *Scientific achievements of contemporary society: proceedings of the 3rd International scientific and practical conference* (London 10–12 October 2024). London: Cognum Publishing House, 2024. P. 544–552. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/SCIENTIFIC-ACHIEVEMENTS-OF-CONTEMPORARY-SOCIETY-10-12.10.24.pdf>

16. Kravchenko K. Integration of Media Education into the Professional Training of Future Foreign Language Teachers in German Higher Education Institutions. *World conference on future innovations and sustainable solutions: proceedings of a remote conference* (Poland, September 1th – November 1th, 2024).

Siedlce: Futurity Research Publishing. P. 213 - 219. URL: <https://zenodo.org/records/13890776>

17. Кравченко К. Використання цифрових платформ у системі підготовки вчителів іноземних мов у вищій освіті Німеччини. *Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти: досвід та перспективи: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Умань, 10 жовтня 2024 р.). Умань: Уманський держ. пед. уні-тет ім. П. Тичини, 2024. С. 159–163.

18. Кравченко К. А. Цифровізація методів контролю та оцінювання знань у системі підготовки вчителів іноземних мов Німеччини. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського. 2024. Вип. 7. С. 28–30.

19. Кравченко К. А. Використання майбутніми вчителями іноземних мов Німеччини цифрових технологій для побудови термінологічних систем. *Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці: Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 15–16 жовтня 2024 р.): у 2 ч. Київ: НТУ, 2024. Ч.1. С. 390–393. URL: <https://10.33744/978-966-632-323-4-2024-2.1>

20. Кравченко К. А. The potential of German experience in the training of future foreign language teachers as a way to harmonize Ukrainian and European pedagogical education area. *Інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції* (Київ, 25 жовтня 2024 р.). Київ: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2024. С. 231–233. URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitchna-diyalnist/materiali-komunikatsijnih-zahodiv/2024-2/>

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

21. Кравченко К. А. Характерні риси та особливості організації вищої освіти Німеччини. *Народна освіта*. 2012. Вип. № 2 (17). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/kravchenko.htm

22. Kravchenko K. The Forms of Study Organization in the German Model of Future Foreign Languages Teachers' Training. *The advanced science*. 2013. Issue 2. P. 50–52. ISSN 2219 -746X (Print); 2219-7478 (Online)

23. Кравченко К. А. Використання досвіду системи вищої освіти ФРН у підготовці вчителів іноземних мов: методичні рекомендації. Умань: Візаві, 2013. 86 с. ISBN 978-966-304-021-9

24. Кравченко К. А. Екстраполяція німецького досвіду підготовки вчителів іноземної мови в системі вищої педагогічної освіти України. *Збірник наукових праць студентів та молодих вчених Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2014. С. 120–123.

25. Кравченко К. А. Застосування штучного інтелекту для покращення інтерактивності у візуалізації даних. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 3(31)

АНОТАЦІЇ

Кравченко К. А. Професійна підготовка вчителя іноземних мов в системі вищої освіти Німеччини. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, 2025.

Дисертацію присвячено проблемі професійної підготовки учителя іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини. Встановлено, що всі реалізовані моделі вищої педагогічної освіти Німеччини за своєю організаційною формою розділено на інтегровану і послідовну (багаторівневу). Послідовна (багаторівнева) модель як інтегративна структура з професійною спрямованістю з 1 семестру навчання передбачає дотримання традиційної форми підготовки учителя. Університетська підготовка закінчується складанням Першого Державного іспиту (Erste Staatsprüfung), який дає право на проходження референдаріату (стажерської практики). Другий етап (референдаріат) передбачає теоретичну підготовку та одночасно практичну підготовку у педагогічних інститутах. Референдаріат є перехідною ланкою від наукової підготовки до самостійної організації занять. Наприкінці цієї фази передбачено Другий Державний іспит, після успішного складання якого і може бути присвоєно кваліфікацію «учитель». У межах другої – інтегрованої моделі, передбачено ліквідацію традиційної форми на користь уже поширеної полівалентної послідовної моделі підготовки учителя, що відповідає загальноєвропейським вимогам. У цій моделі здобуття ступеня бакалавра не пов'язане безпосередньо з набуттям кваліфікації «учитель». Остаточний вибір професії лише на рівні бакалаврату, тобто орієнтація на професію учителя не є обов'язковою.

На основі здійсненого аналізу науково-методичної літератури розглянуто організаційно-практичні та методичні аспекти підготовки учителя іноземних мов в німецьких університетах, схарактеризовано національну модель підготовки педагога у галузі іншомовної освіти, розкрито співвідношення теоретичних і практичних компонентів. Виявлено й проаналізовано тенденції розвитку вищої педагогічної освіти, що характерні для підготовки майбутнього учителя іноземних мов: вплив асиміляційних та інтеграційних процесів у мультикультурному суспільстві на розвиток вищої педагогічної освіти; посилення інтернаціоналізації; забезпечення європейського, глобального та міжкультурного виміру в розробці програм підготовки майбутнього учителя іноземних мов; вивчення нових пріоритетів і цінностей вищої педагогічної освіти й оновлення освітніх програм підготовки майбутнього учителя іноземних мов з огляду на мультикультуралізм німецької шкільної освіти; урахування інноваційних викликів, пов'язаних з інклюзивністю, цифровізацією та соціальною відповідальністю; урахування цілей відповідних форм і типів шкіл у розробці навчальних планів майбутнього учителя іноземних мов та забезпечення

педагогічної професійної компетентності з позиції предмета (іноземної мови) і дидактики.

Схарактеризовано структурні та змістові особливості підготовки учителя іноземної мови в Німеччині як сукупність складників: організаційно-управлінського (організаційно-педагогічні умови та принципи підготовки учителя іноземних мов, вимоги та критерії щодо вступу на бакалаврат з педагогічних спеціальностей), освітнього (освітні програми, методи, засоби, форми навчання, контроль в освітньому процесі), контрольно-атестаційного (умови допуску до Першого та Другого Державного іспиту, вимоги, критерії та особливості захисту підсумкових проєктів).

Виокремлено низку орієнтирів модернізації, яких потребує вітчизняна система підготовки майбутнього учителя іноземних мов, а саме: розроблення й реалізація стандартів вищої освіти для галузі підготовки майбутнього учителя іноземної мови; раціональне співвідношення теорії та практики в процесі професійної підготовки учителя іноземної мови, максимальна професіоналізація цієї підготовки; мінімізація дисциплін теоретичного циклу іншомовної підготовки, не зумовлених специфікою педагогічної професії; усунення прогалин у кадровому забезпеченні галузі; урахування особливостей формування професійної компетентності майбутнього учителя іноземних мов як представників цифрового покоління і з огляду на це необхідність технологізації іншомовної педагогічної освіти; збалансування обсягів методичної підготовки майбутнього учителя іноземних мов з урахуванням загальноосвітніх стандартів; докладне вивчення нормативних документів у процесі підготовки майбутнього учителя іноземних мов, з якими доведеться працювати в професійній діяльності; забезпечення взаємодії суб'єктів освітнього процесу на засадах співпраці і партнерства; посилення ролі педагогічної практики у формуванні професійної компетентності майбутнього учителя іноземних мов шляхом максимального занурення в реальні умови навчально-виховного процесу та взаємодії з методистами-наставниками; організація курсів підвищення кваліфікації учителя іноземної мови з урахуванням різноманітності сучасних викликів (білінгвальності, мультикультурності тощо).

У межах дослідження визначено такі вектори порівняльного аналізу систем підготовки майбутнього учителя іноземних мов в Німеччині та Україні, зокрема подібності і відмінності між програмами підготовки учителя іноземної мови у двох країнах з позиції: основних характеристик (статус навчальної програми, тривалість програми, статус курсів, обов'язкова практика в школі, вимоги до кількості кредитів ECTS); лінгвістичної компетентності; педагогічної компетентності; загальної компетентності в галузі знань; відповідності Європейським стандартам підготовки учителя іноземних мов та викладання іноземної мови. Розкрито потенціал урахування передового досвіду Німеччини в удосконаленні вітчизняної системи підготовки учителя іноземної мови для посилення інтеграції української системи підготовки майбутнього учителя іноземної мови на європейському рівні, її удосконалення на державному рівні та на рівні університетів, кафедр.

Ключові слова: учитель іноземних мов, вища іншомовна педагогічна

освіта, вища освіта Німеччини, заклади вищої освіти Німеччини, професійна підготовка учителя іноземних мов, ступенева освіта.

Kravchenko K. A. Professional training of foreign language teachers in the system of higher education in Germany. – A manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Education - Rivne State University of Humanities, Rivne, 2025.

The dissertation is devoted to the issue of professional training for a foreign language teacher within the higher education system of Germany. It has been established that all implemented models of higher pedagogical education in Germany are divided into two organisational forms: integrated and sequential (multi-level). The sequential (multi-level) model, as an integrative structure with a professional orientation starting from the first semester of studies, adheres to the traditional form of teacher training. University-level training concludes with the First State examination (*Erste Staatsprüfung*), which grants the right to undertake a referendariat (trainee practice). The second stage (referendariat) involves theoretical training and practical preparation in seminars. The referendariat is a transitional link between academic training and the independent organisation of lessons. At the end of this phase, candidates take the Second State examination. Successful completion of this examination leads to the awarding of the qualification of a "teacher." In the second integrated model, the traditional format is eliminated in favour of the already prevalent polyvalent sequential teacher training model, which complies with general European requirements. In this model, obtaining a bachelor's degree is not directly linked to qualifying as a "teacher." The final career choice is made only at the bachelor's level, meaning that an orientation towards the teaching profession is not mandatory.

Based on the scientific and methodological literature analysis, the organisational-practical and methodological aspects of training a foreign language teacher at German universities have been examined. The national teacher training model in foreign language education is characterised, and the balance between theoretical and practical components is revealed. Trends in the development of higher pedagogical education affecting the process of training a future foreign language teacher have been identified and described. These include the influence of assimilation and integration processes in a multicultural society on the development of higher pedagogical education; the strengthening of internationalisation; ensuring a European, global, and intercultural dimension in the development of programmes for training a future foreign language teacher; the study of new priorities and values in higher pedagogical education, and, accordingly, the updating of educational programmes for training a future foreign language teacher, considering the multiculturalism of German school education; addressing innovative challenges related to inclusivity, digitalisation, and social responsibility; and considering the goals of relevant forms and types of schools in the development of curricula for a future foreign language teacher while ensuring pedagogical professional competence in terms of the subject (foreign language) and didactics.

The structural and content-specific features of foreign language teacher training in Germany have been identified and characterised as a combination of organisational-administrative (organisational-pedagogical conditions and principles for training foreign language teachers, requirements and criteria for admission to bachelor's programmes in pedagogical specialisations), educational (educational programmes, teaching methods, forms and tools, and assessment within the educational process), and assessment-certification (conditions for admission to the First and Second State Examinations, requirements, criteria, and specific features of defending final projects) components.

A series of modernisation guidelines needed for the national system of training a future foreign language teacher has been outlined, including the development and implementation of higher education standards for the field of foreign language teacher training; a balanced correlation between theory and practice in the process of professional training for a foreign language teacher; maximum professionalisation of teacher training for foreign languages; minimising theoretical cycle disciplines in foreign language training that are unrelated to the specifics of the teaching profession; addressing staffing shortages in the field; taking into account the specifics of forming the professional competence of a future foreign language teacher as a representative of the digital generation and, therefore, the need for the technologisation of foreign language teacher education; balancing the volume of methodological training for a future foreign language teacher in line with global standards; detailed study of regulatory documents during the training of a future foreign language teacher that they will need to work with in their professional practice; ensuring the interaction of educational process participants on the principles of collaboration and partnership; strengthening the role of pedagogical practice in forming professional competence in a future foreign language teacher through maximum immersion in actual educational processes and collaboration with mentor-methodologists; and organising professional development courses for a foreign language teacher that take into account contemporary challenges (bilingualism, multiculturalism, etc.).

Within the study, the following vectors of comparative analysis of foreign language teacher training systems in Germany and Ukraine were identified, particularly similarities and differences between foreign language teacher training programmes in Ukraine and Germany in terms of main characteristics (status of the educational programme, duration of the programme, status of courses, compulsory school internship, ECTS credit requirements); linguistic competence; pedagogical competence; general competence in the field of knowledge; and compliance with European standards for foreign language teacher training and foreign language teaching. The potential for adopting Germany's advanced experience to improve the domestic system of foreign language teacher training has been revealed to enhance the integration of Ukraine's system of future foreign language teacher training at the European level, as well as to improve it at the state level and the levels of universities and departments.

Keywords: a foreign language teacher, higher foreign language pedagogical education, higher education in Germany, higher education institutions in Germany, professional training of a foreign language teacher, degree-based education.